

ÇOK KÜLTÜRLÜ EĞİTİM VE YANSIMALARI

MULTICULTURAL EDUCATION AND ITS REFLECTIONS

İlker CIRİK*

ÖZET: Modern toplumlarda, yetiştirilen bireylerin farklı kültürel gruplarla etkileşim içerisinde olmaları ve etkileşimlerinde olumlu tutumlar geliştirmeleri beklenmektedir. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler eğitimle ilgili sorunlarına çözümler üretirken, çok kültürlü eğitim çalışmalarına da yer vermektedirler. Çok kültürlü eğitim, öğrencilerin farklı kültürleri hoş karşılamalarının sağlanması için, öğrenme ortamlarının farklılaştırılması üzerine odaklanmaktadır. Bunun için de öğretmenler, öğrencilerinin, kendi kültürleri dışındaki bireylerin değerlerine saygı duymalarını, farklı kültürlerle ilgili ön yargılarını ortadan kaldırmalarını ve farklılıkların insanlar için bir zenginlik olduğunu benimsemelerini sağlayacak öğrenme ortamları yaratmalıdırlar. Bu nedenle, bu çalışmada, çok kültürlü eğitimin gelişim süreci ve öğrenme ortamlarına yansımaları irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: çok kültürlü eğitim, öğrenme, eğitim programı

ABSTRACT: It is expected that individuals should be in an interaction with different cultural groups and improve positive attitudes in their interaction, in the modern societies. Therefore, while developed countries get solutions for the problems about education, they also utilize the studies about multicultural education. Multicultural education, focuses on the different learning environments for making students tolerate different cultures. So, the teachers should create learning environments which make students respect the values of other cultural groups and remove their prejudices about different cultures and admit seriously the differences which are richness for the humanity. For this reason, in this study, the development process of multicultural education and its reflections to learning environments are tried to be examined.

Keywords: multicultural education, learning, curriculum

1. GİRİŞ

Son yıllarda, eğitimle ilgili çalışmalarda çok kültürlü eğitim (multicultural education) kavramının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Tarım toplumundan, sanayi toplumuna, ardından bilgi toplumuna geçişin, yaşanan göç olaylarının ve ülkeler arasında, ekonomik, sosyal vb. amaçlarla oluşturulan birliklerin, bu kavramın önemini artırdığı söylenebilir. Toplumlar bu dönemde, yerellikten evrenselliğe doğru bir geçiş yaşamaktadırlar. Bu geçiş dönemi, eğitimde evrensel ilkelerin oluşturulmasını ve farklı kültürlerin tanınarak, kültürler arası etkileşimin ivme kazanmasını zorunluluk haline getirmiştir. Bunlara ek olarak, çağdaş toplumlarda, yetiştirilen bireylerin farklı kültürel gruplarla etkileşim içerisinde olmaları ve etkileşimlerinde olumlu tutumlar geliştirmeleri beklenmektedir. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler eğitimle ilgili sorunlarını belirleyip çözümler üretirken, çok kültürlü eğitim çalışmalarına da yer vermektedirler. Bunun sonucu olarak da günümüz ulusal devletleri vatandaşlık kavramını, evrensel değerler çerçevesinde yeniden tanımlamak ve anlamlandırmak durumunda kalmaktadırlar.

Duverger (2004) kültürü, bir insan topluluğundan beklenen davranışları tayin eden rolleri oluşturan, düzenlenmiş davranışlar, düşünceler ve duyular bütünü; Ertürk (1998), insanların birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimlerinin, örgütlenik ve birikik ürünleri; Oğuzkan (1974) usavurma, beğeni ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi olarak tanımlamaktadırlar. Erden ve Akman (2002) ise bir grubun ortak tutumları, davranışları ve değerleri bir bütün olarak kültürü oluşturur görüşünü ileri sürmektedirler. Sözü edilen yazarlara göre her toplumun ortak bir kültürü vardır. Ancak aynı toplum içinde insan toplulukları ortak geçmişleri, yaşadıkları bölge, ekonomik uğraş alanları ve sosyo-ekonomik statülerine göre farklı kültürler geliştirirler. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere eğitim sistemi, bireylerin, içinde yaşadıkları toplumun etkili ve verimli birer üyesi olabilmeleri ve toplumun diğer üyeleriyle uyum içerisinde

* Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, e-posta: cirikilker@gmail.com

yaşayabilmeleri için, içinde yaşadıkları toplumun kültürünü tanımalarına ve o kültüre yenilikler katabilmelerine yardımcı olmalıdır. Çünkü Pewawardy'nin (2003) de belirttiği gibi günümüz eğitimcileri geçmiş neslin hayal bile edemeyeceği bir kültürel çeşitlilik barındıran toplumlarda yaşamaktadırlar.

Kültür, sosyal sınıf, din, dil ve etnik köken gibi farklılıklar kişiler arası etkileşimde toplumun temel özellikleridir. Bireylerin bu farklılıklar konusunda erken yaşlarda eğitilmesinin, onların gelecekte küresel toplumun etkili birer üyesi olarak yetişmelerinde yararlı olacağı düşünülmektedir. Sözü edilen ayrılıklar, toplumların kutuplaşmasına, insanların birbirleriyle etkileşimlerinin kesilmesine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olmaktadır (Gay, 1994). Öğrenme ve öğretmenin, sosyal bağlam içerisinde, kültürel etkileşimler sonucunda gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda, eğitimciler tarafından farklı kültürlerin analiz edilip değerlendirilmesinin, bireyin gelişimine önemli oranda katkı sağlayacağı söylenebilir.

Benzer olarak Vygotsky de, kültür içinde kazanılmış olan deneyimlerin, bireyin gelişimini önemli oranda etkilediğini; dilin, sembollerin ve kavramların, kültürel deneyimlerin kazanımı ile birlikte bireyin zihinsel gelişimini desteklediğini vurgulamaktadır (Arievitch & Stetsenko, 2000). Vygotsky, anlam oluşturma sürecinin, bireysel olarak gerçekleşmediğini; bireyler arası karşılıklı iletişim, etkileşim ve öğrenmenin farkında olma öğelerinin bir sonucu olduğunu belirtmektedir (Jonassen, Howland, Moore, & Marra, 2003; Jonassen & Rohrer-Murphy, 1999). Boas, Sapir, Whorf gibi bilim adamları da dil ve kültürün, bilinç ve davranışın birlikte, bireysel ve grup deneyimleri içerisinde geliştiğini vurgulamaktadırlar (Kodish, 2003). Bu çerçevede bireyin, düşünmeyi öğrenme yollarını kendi kültüründe ve toplumunda bulduğunu, üst düzey bilişsel işlevlerin gelişiminde dil ve sosyal çevrenin, bireylerin diğer insanlarla etkileşimlerinin önemli rol oynadığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Yapılan araştırmalar da dil ve kültürün öğrenme üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, Lee ve Carrasquillo (2006), Amerika'da yaşayan Koreli öğrencilerin öğrenme ve dil özelliklerini inceledikleri araştırmalarının sonucunda, kültürel ve dilsel faktörlerin, öğrencilerin akademik başarılarını etkilediğini; öğrencilerin ezbere dayalı öğrenme stratejilerini anlamlı öğrenmeye tercih ettiklerini ortaya koymuşlardır. Benzer olarak, Woodrow ve Sham (2001), Çinli öğrencilerin öğrenme tercihlerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, İngiltere'de doğmuş olan Çinlilerde dahi geleneksel Çinli davranış kalıplarının etkili olduğu; öğrencilerin, otoriteyi tercih ettikleri, anlamak yerine ezberlemenin daha önemli olduğunu vurguladıkları, grupla çalışmak yerine yalnız çalışmayı tercih ettikleri, soru sormaktan veya soru sorulmasından hoşlanmadıkları bulgulanmıştır. Bu davranışların kazanılmasında ise ailelerdeki geleneksel kültürün etkili olduğu belirtilmiştir. Bu sonucun aksine Avrupalı öğrencilerin ise araştırma ve sorgulama yaparak, problem çözerek bilgiyi yapılandırdıkları bulgulanmıştır. Leary ve Borsato (2005) yaptıkları araştırma sonucunda, ortaokulda iki dilli eğitim programlarına katılmış olan İspanyol kökenli (Hispanic) öğrencilerin akademik açıdan liseye hazırlanmalarını ve bu öğrencilerin, ortalama İspanyol kökenli öğrencilerden daha başarılı olduklarını ortaya koymuşlardır. Benzer bir araştırmada Hasson (2006), iki dilli eğitim programlarına katılan öğrencilerin, bu programa katılmayan öğrencilere göre, ileriki yaşamlarında ana dillerini kullanmaya daha fazla eğilim gösterdiklerini saptamıştır.

Belirtilen araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, kültürün eğitim üzerinde yadsınamaz bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle, farklı kültürleri içerisinde barındıran toplumlar, bireylerin gelişimine destek olabilmek ve onların çoklu bakış açıları kazanabilmelerini sağlamak için, çok kültürlü eğitim uygulamalarına gereksinim duymaktadırlar. Çok kültürlü eğitim uygulaması, aynı zamanda, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasının da ön koşulu olma özelliğini beraberinde getirmektedir.

2. ÇOK KÜLTÜRLÜ EĞİTİM

Çok kültürlülük, ırk, etnik yapı, dil, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, engelli olma, sosyal sınıf, eğitim, dinsel yönelim ve diğer kültürel boyutların farkına varılmasıdır (APA, 2002). Bu bağlamda

çok kültürlü eğitim ise bir fikir, bir eğitim reformu ve bir süreçtir. Farklı ırk, etnik yapı ve sosyal gruplardan gelen tüm öğrenciler için eşit eğitim fırsatları yaratmaya çalışır ve bunun için de tüm okul ortamını değiştirmeye, yeniden yapılandırmaya uğraşır (Banks, Cookson, Gay, Hawley, Irvine, Nieto, Schofield, & Stephan, 2001). Bir diğer tanıma göre çok kültürlü eğitim, okullarda, çoğulculuğu ve eşitliği desteklemek amacıyla yapılan önemli, eleştirel bir tartışma oturumudur. Bu türden bir eğitim, farklı gruplar arasında diyalog geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, çok kültürlü eğitim, okullardaki iyileştirme çalışmalarında, gruplar arası iş birliği süreci olarak görülebilir. Bu süreç içerisinde, okulların, tüm bireyler için işlemesine gayret edilir (Bohn & Sleeter, 2000). Coşkun (2006) ise çok kültürlü eğitimin toplumsal bir süreç olduğunu vurgulayarak, ulusallaşma sürecinde tek dil, tek kültür ve tek dinin ön plana çıktığını, toplumun eğitim ve refah düzeyi yükseldikçe, bireyin diğer dillere, kültürlere ve dinlere ilgi ve saygı duymaya başladığını belirtmektedir. Bütün bunların yanında çok kültürlü eğitim, sadece farklı etnik gruba, sosyal sınıfa, dine ait olan öğrencileri değil, aynı zamanda farklı cinsiyete, üstün yeteneklere ve zekâyâ sahip olanları da kapsamaktadır (Banks & Banks, 1993; Slavin, 1994, aktaran Herring & White, 1995). Çok kültürlü eğitimle ilgili tanımlamalar bütünsel anlamda değerlendirildiğinde, insan haklarına saygı duyma, kültürel farklılıkları hoş karşılama, eğitimde fırsat eşitliği, kültürel çeşitliliği yansıtıcı eğitim ortamları düzenleme, farklı bakış açılarını ve fikirleri analiz etme öğelerinin ortak paydaşlar olduğu görülmektedir.

Çok kültürlü eğitimin, öğretimi, yönetimi, rehberliği, program geliştirmeyi, performans değerlendirmeyi ve okul iklimini etkilediği konusunda eğitimciler görüş birliği içerisindeyler. Bu nedenle eğitimle ilgili olan herkes çok kültürlü eğitim uygulamalarında aktif olarak rol almalıdırlar (Gay, 1994). Bazı ülkelerde çok kültürlü eğitimin üniversitelerde ve kolejlerde ders olarak okutulması önerilen bir kavram haline gelmiştir. Örneğin Amerika'daki "Öğretmen Eğitiminin Denkliği" ile ilgili ulusal kurul, öğretmen hazırlama programlarına çok kültürlü eğitimin konulması gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle bazı üniversiteler, öğrencilerinin çok kültürlü eğitimle ilgili en az bir ders almalarını istemektedirler (Diaz, 1994). Aynı zamanda APA'nın yetki programı, psikoloji alanında yüksek lisans eğitimi için kültürel farklılıklardan da söz edilmesini istemektedir. Massachusetts, psikolog olmak üzere sertifika almak için başvuran herkesin çok kültürlü bir eğitime tabi tutulmasını şart koşan ilk eyalettir. Massachusetts'de 1996'dan bu yana doktora öğrencilerinin çok kültürlü oluşumlar üzerine en az dört kredi almaları, 1999'dan bu yana da en az bir dersin ırk ve etnik özellikler üzerine olması zorunlu tutulmuştur (Deangelis, 1994, aktaran Schultz & Schultz, 2002).

Öte yandan, yapılan araştırmaların sonuçları incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin, öğretmenlerin veya yöneticilerin çok kültürlü eğitimle ilgili yeterliklerinin istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak öğretmen ve yöneticilerin, çok kültürlü eğitime karşı ön yargılı davrandıkları veya çok kültürlü eğitim uygulamalarına öğrenme ortamlarında yer vermek istemedikleri tespit edilmektedir. Örneğin, McCray, Wright ve Beachum (2004), yöneticilerin çok kültürlü eğitimle ilgili algılarını inceledikleri araştırmalarının sonucunda, yöneticilerin algılarının, okullarının büyüklüğüne göre farklılaştığını, özellikle kırsal ve sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu bölgelerdeki yöneticilerin, çok kültürlü eğitime karşı negatif algıları olduğunu ortaya koymuşlardır. Bir diğer çalışmada Pickert ve Chock (1997), öğretmen eğitimcilerinin, kültür kavramını, çok kültürlü eğitim içerisinde nasıl gördüklerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, eğitimcilerin, kültürü, bireylere ve gruplara ait olmakla sınırladıkları, kültürler arasındaki uyumsuzlukların kaçınılmaz olduğunu düşündükleri, kültürlerin farklılıklarından öte, ortak yönlerinin vurgulanmasının, gruplar arası çatışmayı azaltacağını düşündükleri bulgulanmıştır. Benzer bir çalışmada Herron, Green, Russell ve Southard (1995), öğretmenlerin, çok kültürlü eğitim yaklaşımlarını algılarını incelemişlerdir. Diğer araştırmaların aksine bu araştırma sonucunda, özellikle sınıf öğretmenlerinin, çok kültürlü eğitimi uygulamada diğer öğretmenlerden daha istekli oldukları bulgulanmıştır. Bununla birlikte tüm öğretmenler, çok kültürlü eğitimin gerekli ve yararlı olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Neuharth-Pritchett, Reiff ve Pearson (2001), öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitimle ilgili bilgi düzeylerini araştırdıkları çalışmalarının sonucunda, öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitim, ırk ve etnik köken ile ilgili bilgi ve anlayışlarının yetersiz olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer olarak Sultana (1994) tarafından yapılan araştırmada, üniversite öğrencilerinin, çok kültürlülükle ilgili bilgi ve anlayış düzeylerinin yetersiz olduğu saptanmıştır.

Sheets ve Chew (2000) tarafından yapılan araştırmada, Çin asıllı aday öğretmenlerin, öğretmen yetiştirme programlarındaki çok kültürlü eğitim dersine karşı algıları incelenmiştir. Araştırma sonucunda, aday öğretmenlerin çok kültürlü eğitimi içselleştirdikleri, sınıflarında çok kültürlü eğitimin ilkelerine uygun öğrenme ortamları düzenlemeye ve bunları geliştirmeye istekli oldukları, çok kültürlü eğitimin okul ortamını, hangi yönde geliştirebileceğini ve değiştirebileceğini kavradıkları, öte yandan, çok kültürlü eğitim uygulamalarında, beyaz ırka ait öğretmenlerin engel oluşturabileceklerini düşündükleri bulgulanmıştır. Son olarak, Bryan ve Sprague (1997), yaptıkları araştırmada kültürler arası deneyimin, öğretmen adaylarını olumlu yönde etkilediğini bulgulamışlardır.

Araştırma bulguları bütünsel olarak değerlendirildiğinde aday öğretmen, öğretmen ve yöneticilerin çok kültürlü eğitimle ilgili bilgi ve anlayışlarının yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu nedenle, çok kültürlü eğitime, özellikle öğretmen adaylarının eğitiminde yer verilmesi, görev başındaki öğretmen ve yöneticilerin ise hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi çözüm yolunda bir adım olabilir.

Çok kültürlü eğitim sürecinde ailelerin de katkılarının sağlanması önemli görülmektedir. Araştırmalar, erken çocukluk dönemindeki deneyimlerin, çocukların kültürel anlayışlarını oluşturmalarında oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Çocuklar yaşamlarının ilk üç yılında ırksal kimlikler ve grupların kültürel özellikleriyle ilgili anlayışlarını geliştirmektedirler (Banks, 1993, aktaran Swick, Boutte, & Scoy, 1994). Bu anlayışların oluşmasında da, özellikle aileler ve öğretmenler etkili olmaktadır. Araştırmalar ailelerin ve öğretmenlerin, çocuklara ırk, etnik köken ve kültürel özelliklerle ilgili olumlu özellikler kazandırdıklarını göstermektedir. Çocukların çok kültürlülük anlayışı, ailenin çocukla olan etkileşimi ve eğitim ortamının etkisiyle geliştirilebilmektedir (Swick, Boutte, & Scoy, 1994).

Bekerman (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, İsrail’de aynı okula giden Filistinli ve Yahudi öğrenciler üzerinde çok kültürlü eğitimin etkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, aileler, çocukların birbirlerini daha iyi tanımaları, birbirlerinin değerlerine saygı duymaları ve gelecekte barış içinde yaşamaları için çocuklarını bu okullara gönderdiklerini, bu okullarda çocuklarının daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca ailelerin, çok kültürlü eğitim uygulamaları sürecinde okula olan desteklerini sürdürdükleri gözlenmiştir. Bir diğer araştırmada Abbas (2002), İngiltere’de, Güney Asyalı aileler ve öğretmenlerin, öğrencilerin akademik başarılarına etkisini incelemişlerdir. Bangladeşli ve Pakistanlı ailelerin, düşük sosyo-ekonomik düzeyde olmalarının, evde dini-kültürel etkilerin fazla olmasının ve toplumun büyük bir kesimi tarafından olumsuz algılanmalarının, öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilediği; Hindistanlıların eğitime daha olumlu bakmalarının, okulla ilgilenmelerinin, dini-kültürel etkilerin evde daha az olmasının ve toplum tarafından olumlu algılanmalarının eğitimi olumlu yönde etkilediği bulgulanmıştır. Bunlara ek olarak ailelerden üst sosyo-ekonomik statüye sahip olanların, öğretmenlerle ilgili olumlu tutumlara sahip oldukları; düşük sosyo-ekonomik statüde olanların ise olumsuz tutuma sahip oldukları bulgulanmıştır. Düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olan aileler, akademik başarının düşük olmasından tamamen okulları sorumlu tutmuşlar ve Güney Asyalı öğretmenlerin, kendi çocukları için daha faydalı olacağını belirtmişlerdir. Maundeni (2001) tarafından yapılan çalışmada, Afrikalı öğrencilerin, İngiliz toplumuna uyumlarında, sosyal ortamın rolüne ilişkin öğrenci algıları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin, aileleriyle düzenli olarak iletişim kuramadıklarından dolayı duygusal olarak zor durumda oldukları ve bu nedenle uyum problemleri yaşadıkları; duygusal destek ihtiyacında kızların erkeklerden daha fazla desteğe ihtiyaçları olduğu; ailelerin sadece duygusal yünden değil dinsel açıdan da destek sağladıkları bulgulanmıştır.

Görüldüğü üzere aileler çok kültürlü eğitim çalışmalarında yadsınamaz bir öneme sahiptirler. Farklı kültürlerden gelen ailelerin eğitim sürecine dâhil edilebilmeleri ve okul-aile iletişiminin güçlendirilebilmesi için, eğitimciler tarafından yapılması gerekenler konusundaki öneriler şunlar olabilir:

- Ailelere, çocukları hakkında düzenli olarak bilgi verilmelidir.
- Ailelerin, okul sisteminin üyesi olabilmeleri desteklenmelidir.

- Ailelerin, evde çocuklarına destek olmaları teşvik edilmelidir.
- Ailelerden gelen mesajlar dinlenmeli ve mesajların anlaşıldığı hakkında geri bildirim verilmelidir.
- Çocuklarının yetersizliğinden dolayı suçlu olmadıkları fark ettirilerek, kendilerine güven duymaları sağlanmalıdır.
- Onların duyguları etiketlenmeden kabul edilmelidir.
- Onları sınıflandırmak yerine insan oldukları kabul edilmelidir.
- Gelecekle ilgili pozitif yönleri görmelerine yardımcı olunmalıdır (ERIC, 1991).

3. ÇOK KÜLTÜRLÜ EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Eğitimin, bireylerin sosyalleşmesinin sağlanması için bir araç olarak görülmesinden bu yana, çok kültürlü eğitim ve kültürel paradigmlar tartışılmaktadır (Agada, 1998). Çok kültürlü eğitimin bazı biçimlerine 19.yy.da dahi rastlanmaktadır. Ancak çok kültürlü eğitim ulusal bir hareket olarak altmışlarda, vatandaşlık haklarını takiben gelişmeye başlamıştır (Kaltsounis, 1997).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, İngiltere, Fransa, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde, etnik ve kültürel farklılaşma büyük bir oranda artış göstermiştir. Bu devletlerin, Asya, Afrika ve Hindistan'da bulunan kolonileri, işçi ihtiyacını karşılamak ve ekonomik statülerini yükseltmek amacıyla Avrupa'ya göç etmişlerdir. Amerika'da da durum benzerdir, çünkü Amerika'nın kuruluşunda farklı gruplar yer almıştır ve bu da doğal olarak kültürel çeşitliliği artırmıştır. Bu durum, Avrupa ve Amerika'da, etkili vatandaşlık için öğrencilerin nasıl eğitilmesi gerektiğinin sorgulanmasını gündeme getirmiştir (Banks & Lynch 1986, aktaran Banks, 2004).

Çok kültürlü eğitim programları ABD, Kanada, Avustralya, Almanya, İngiltere gibi çok uluslu ve çok kültürlü ülkelerde okul öncesi sınıflardan başlayarak uygulamaya konulmaktadır (Güven, 2005). Son 20 yıla gelindiğinde, çok kültürlü eğitimle ilgili hareketlerde artış gözlenmektedir. Birçok eğitimci, farklı kültürlere ait konuları, eğitim programının içerisine yerleştirerek çok kültürlü eğitime destek olmaktadır (Aldridge, Calhoun, & Aman, 2000). Bununla birlikte, 20-25 yıl önce yapılan, toplumdan dışlanmış farklı insanların fark edilmesi çalışmaları artık gereksiz görülmektedir. Çünkü bu insanlar, artık toplum içerisinde belirli bir yere sahiptirler. Bu nedenle bundan sonra yapılacak çalışmalarda amaç toplum inşa etmek olmalıdır. Burada, farklı kültürlerden gelen bireylerden oluşan demokratik toplum üzerinde durulmalı ve demokratik vatandaşlık eğitimine önem verilmelidir (Kaltsounis, 1997).

Ulaşılan alan yazın incelendiğinde Türkiye'de çok kültürlü eğitimin henüz fark edildiği ve kısmen de olsa eğitim programlarında yer almaya başladığı gözlenmektedir.

4. ÇOK KÜLTÜRLÜ EĞİTİMİN AMAÇ VE İLKELERİ

Genel anlamda çok kültürlü eğitim, öğrencilerin, akademik başarılarını artırmayı ve kültürel duyarlılığı destekleyerek, kültürel farklılıklar hakkındaki önyargıyı azaltmayı (Dunn, 1997), bireylerin çok kültürlü ortamda uyum içinde yaşayabilmelerini (Coşkun, 2006), farklı bireylere eğitimde eşitlik sağlamayı ve kendi kültürlerini yaşatmalarını desteklemeyi amaçlamaktadır (Türkoğlu, 1998). Gay (1994) ise çok kültürlü eğitimin temel amaçlarını aşağıdaki gibi belirtmektedir.

- Bireysel gelişim: Bireyin kendisini anlamasını, olumlu benlik geliştirmesini ve kimliğiyle barışık olmasını sağlamak.
- Değerleri ve tutumları açıklama: Farklı kültürlere ait olan bireylerin değerlerini ve tutumlarını açıklayarak diğer bireylerin bu kültürleri tanımalarını ve saygı duymalarını sağlamak.

- Çok kültürlü sosyal yeterlilik: Bireylerin, kültürler arası iletişimi, farklı kültürlerin yapılarını, alternatif bakış açılarını görmelerini desteklemek.
- Temel yetenek kazanımı: Farklı etnik kökenlerden olan öğrencilerin temel yetenekleri (okuma-yazma, matematik, problem çözme, eleştirel düşünme vb.) kazanmalarına yardımcı olmak.
- Kültürel ve etnik okuryazarlığı geliştirmek: Bireylerin, kendi kültürleri yanında, toplumda var olan kültürel ve etnik farklılıkları fark etmelerini ve bunlara saygı duymalarını sağlamak.

Kendi kültürünü bilen birey, karşılaştığı diğer kültürleri değerlendirirken zorlanmaz. Birey her iki kültür arasındaki benzer veya ortak noktalar aracılığıyla, egemen kültüre ait öğeleri daha kolay algılayıp yorumlayabilir. Kendi kültürel değerlerini yeterince tanımayan birey, yeni bir kültürlenme sürecinin etkisinde kalarak kendi kültürüyle ilgili yeni değer yargıları geliştirmeye başlayabilir (Çakır, 2003). Sözü edilen olumsuzlukların yaşanmaması için, öğrenme ortamlarında çok kültürlü eğitim etkinliklerine yer verilirken, bireyin farklı kültürleri tanınmasının yanında kendi kültürüne de yabancılaşmaması sağlanmalıdır. Aydın'ın (2006) da belirttiği gibi, çok kültürlülüğü, farklı kültürlerle saygı anlamında yorumlamak ve onların gelişimi için insanlığın ve eğitimin seferber olmasına olanak sağlamak, dünya ulusları arasında işbirliği yapmak anlamlı görülebilir.

Çok kültürlü eğitimin öğrenme ortamlarının düzenlenmesine yön vermesinin, ilkelerinin, öğrenme ortamlarına doğru olarak yansıtılmasıyla olanaklı olacağı düşünülmektedir. Aşağıda, Banks ve diğerleri (2001), Bennett (2001) ve Gay (1994) tarafından belirlenen çok kültürlü eğitimde öğrenme ve öğretmenin temel ilkeleri sunulmuştur.

- Irkçılık, ön yargı, cinsiyet ayrımı ve diğer ayrımcılıkların son bulması.
- Öğrenme ortamında farklı kültürlere yer verilmesi.
- Farklı kültürlerin miraslarının, deneyimlerinin, bakış açılarının birleştirilmesi; kültürel olarak farklı öğrenciler için okulda öğrenilenler ile gerçek yaşam deneyimleri arasında bağlantılar kurulması.
- Tüm bireyler için eğitim eşitliği sağlanması.
- Farklı kültürlerin birleşimi için bilimsel araştırmaların yapılması.
- Farklı kültürleri anlamak ve değer vermek için hümanistik girişimlerde bulunulması.
- İçerik ve sürecin, yapı ve özün, eylem ve yansıtmanın, bilgi ve değerlerin, felsefe ve metodolojinin, eğitimsel anlamlar ve sonucun, birlikte ele alınması.
- Sistemik değişimin, gelişimsel bir süreç olduğunun kabul edilmesi.
- Farklılıkların eğitimin içeriğini zenginleştirdiğinin farkında olunması.
- Öğretmenlerin, etnik grupların özelliklerinin, öğrencilerin davranışlarını nasıl etkilediğini anlamalarına yardım eden programların düzenlenmesi.
- Öğrencilerin, bilginin sosyal olarak yapılandırıldığını anlamalarına yardım eden eğitim programları geliştirilmesi.
- Öğrencilerin, akademik başarılarını ve birbirleri ile ilişkilerini etkileyen bilgi, yetenek ve tutum gelişimine katkı sağlayan gizil programlara katılmalarının desteklenmesi.
- Öğrencilerin, ırk ve etnik ilişkiler üzerindeki ön yargıları öğrenmelerinin sağlanması.
- Öğrencilerin, ortak değerleri öğrenmelerinin sağlanması.
- Eğitim yöneticilerinin, okulları ekonomik olarak eşit oranda desteklemesi.

- Öğretmenlerin karmaşık (complex) bilişsel ve sosyal becerileri değerlendirmek için çok yönlü, kültürel duyarlılığa sahip olan öğretim ve değerlendirme tekniklerini kullanmalarının sağlanması.

5. ÇOK KÜLTÜRLÜ EĞİTİMİ TEMEL ALAN ÖĞRENME ORTAMLARININ TASARLANMASI

Çok kültürlü eğitimde öğrencilerin, kültürel farklılıklarla ilgili tutumları eğitim programı tarafından olumlu bir şekilde etkilenmektedir. Aynı zamanda eğitim programı, öğrencilerin, öğretmenlerin, okul ortamının ve toplumun özelliklerinden etkilenmektedir. Öğrenme ortamlarında kullanılan işbirlikli öğrenme yöntemleri, öğrencilerin genel hedefleri paylaşımlarına, eşit statü edinmelerine yardımcı olmakta, bu da onların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Bunlara ek olarak, çok kültürlü eğitime uygun materyaller, empati yoluyla yaşanan deneyimler, rol oynama, simülasyon vb. etkinlikler öğrencilerin etnik yapılarla ilgili pozitif tutumlar ve algılar geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Gay, 1994).

Çok kültürlü eğitimi temel alan öğrenme ortamlarında özellikle işbirlikli öğrenme yöntemleri önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Fer ve Cırık'ın (2007) da belirttiği gibi günümüz toplumlarında bireylerden beklenen özelliklere bakıldığında ilk sıralarda "takım ruhuna sahip olma" ve "takım çalışmalarında başarılı olma" bulunmaktadır. Bireylerin, kişisel becerilerinden öte, takım halinde çalışma becerileri ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle, bireylerin işbirlikli öğrenme gruplarında çalışmaları, onların gerçek yaşam koşullarında da takım arkadaşlarına destek olabilmelerini ve başarının beraberce elde edilmesini sağlayacaktır. İşbirlikli öğrenme gruplarında bireyler, birbirlerinin olumlu ve olumsuz yönlerini kabul edeceklerdir. Buna bağlı olarak, birbirlerinin gelişimlerini destekleyeceklerdir.

Sleeter ve Grant (1988) eğitim programlarının, var olan farklılıklar, deneyimler ve kültürler üzerine çok kültürlü olarak odaklanması gerektiğini belirtirler. Bunun için farklı kültürlere hitap edecek materyaller ve yöntemler kullanılmalıdır. Bunlara ek olarak öğretmenler, çağdaş kültüre olan vurgu kadar, tarihi kültüre de vurgu yapmalıdırlar. Öğretmenler, cinsiyet ayrımına dayanmayan bir dil kullanmalı ve tüm öğrenciler için adaletli bir eğitim uygulamalıdırlar (aktaran Herring & White,1995). Çok kültürlülüğü, eğitim programlarında ayrı bir bölüm veya konu alanı olarak ele almak yerine, programın temel yapısıyla özdeşleştirmek daha anlamlı görünmektedir. Bir başka deyişle, çok kültürlülük, programdaki, hedefler, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğeleri arasında bir bütünlük sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Bunların yanında aşağıda sunulan öneriler çok kültürlü öğrenme ortamlarının düzenlenmesinde rehber olabilir.

- İşbirliğini desteklemek için farklı grupların birlikte çalışmaları sağlanmalıdır.
- Farklı öğrenme stillerine sahip öğrenciler için çoklu öğretim yöntemleri kullanılmalıdır.
- Farklı davranışların, öğrenciler için anlamı öğrenilmelidir.
- Öğrencilerin değerleri hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.
- Öğrencilerin ırk ve cinsiyetle ilgili tanımlamalarına yardımcı olunmalıdır.
- Eğitim süreci, kültürel farklılıklara göre değiştirilmelidir.
- Öğrenci ve öğretmenler, toplumun gelişim sürecinde etkin olarak görev almalıdırlar.
- İşbirlikli öğrenme, kültürel olarak farklı öğrencilerin eşit statüde etkileşim ve ilişki geliştirmelerine yardımcı olmalıdır.
- Öğretim stilleri, çeşitliliği destekleyecek şekilde yönlendirilmelidir.
- Sınıf organizasyonu, aktif katılımı ve yenilikçiliği desteklemelidir.
- Ödevler ve çalışmalar, tüm öğrencilerin ortak değerlerine uygun olmalıdır.

- Öğrencilerin, okulun toplumsal yapısında kendi kültürleriyle bulunmaları sağlanmalıdır.
- Derslerde çok kültürlü temalar seçilmelidir.
- Çok kültürlülükle ilgili olarak gazete ve dergilerden yazılar getirilmelidir.
- Sınıflar, koridorlar, kütüphane ve medya merkezleri öğrencileri yansıtacak materyallerle dekore edilmelidir.
- Çok kültürlülükle ilgili deneyim yaşamış olan eğitimciler okula/sınıfa davet edilmelidir.
- Çok kültürlülükle ilgili etkinliklere öğrencilerin katılımları desteklenmelidir.
- Çok kültürlü temalarla ilgili radyo/televizyon programları düzenlenmelidir.
- Farklı kültürlere ait bilim, sanat ve edebiyatla ilgili konularda, öğrencilerle birlikte çalışmalar yapılmalıdır.
- Farklı kültürlerden öğrencilerin iletişim kurmalarına destek olunmalıdır. Örneğin farklı ülkelerden sınıflar birbirleriyle bağlantı kurarak video konferans düzenleyebilirler. Böylece öğrenciler, farklı kültürlerdeki insanlarla ilgili daha somut anlayışlar oluşturabilirler.
- Kültürleri farklılaştıran ve kültürlere özgü olan, günlük şeyler üzerine odaklanılmalıdır (Gay, 1994; Herring & White, 1995; Tuttle, 1995).

Çok kültürlü eğitim, öğrencilerin farklı kültürleri hoş karşılamalarının sağlanması için, öğrenme ortamlarının farklılaştırılması üzerine odaklanmaktadır. Bunun için de öğretmenler, öğrencilerinin, kendi kültürleri dışındaki bireylerin değerlerine saygı duymalarını, farklı kültürlerle ilgili ön yargılarını ortadan kaldırmalarını ve farklılıkların insanlar için bir zenginlik olduğunu benimsemelerini sağlayacak öğrenme ortamları yaratmalıdırlar.

Sonuç olarak çok kültürlü öğrenme ortamları düzenlenirken, öğretmenler, hem günlük yaşamda hem de okul yaşamında kültürel ve bireysel farklılıkların çatışmaya yol açmasını önleyecek durumlar üzerinde çalışmalı ve farklılığın toplumun gerçeği olduğu öncülünden uzaklaşmamalıdırlar. Bu bağlamda öğretmenler; okullarda düşünce ayrılıkları olabileceğini, her kültürün kendine özgü olduğunu, bireyler arasında etkileşim ve hoşgörünün geliştirilmesi gerektiğini ve başkalarını ne olursa olsun, geçmişte olduğundan daha fazla dinlememiz gerektiğini bilmelidirler (Güven, 2001).

6. ÇOK KÜLTÜRLÜ EĞİTİMLE İLGİLİ ELEŞTİRİLER

Çok kültürlü eğitimle ilgili olarak farklı eleştiriler bulunmaktadır. Bu eleştirileri Aldridge, Calhoun ve Aman (2000), aşağıdaki başlıklar altında sunmaktadırlar.

- Aynı milliyetten veya aynı coğrafi bölgeden olan veya aynı dili konuşan insanların ortak kültürü paylaştıkları düşüncesi: İnsanlar arasında ırk, tarih ve kültürel farklılıklar bulunabilir. Örneğin, Meksika, Küba, Porto Rico ve Arjantin aynı dili konuşsalar bile farklı kültürlere sahiptirler.
- Aynı kültürden gelen aileler aynı değerleri paylaşırlar: Aynı ailedeki bireyler dahi farklı değerlere sahip olabilirler.
- Farklı kültüre ait olan çocuk kitapları genellikle otantiktir: Seçilen kitaplardaki insanlar hakkındaki yanlış bilgiler, o kültürlerin yanlış algılanmasına neden olmaktadır.
- Çok kültürlü eğitim etnik veya ırkçılıkla ilgili konuları kapsar: Etnik ve ırkçılık konuları çok kültürlü eğitimde geniş bir yer tutar, ancak cinsiyet ve sosyo-ekonomik farklılıklar da önemlidir.
- Çok kültürlü eğitimin, farklı kültürlere yapılacak turistik gezilerle sınırlı olabileceğini düşünmek: Bu türden gezilere katılanlar o kültürdeki günlük yaşamı derinlemesine inceleyemezler.

- Çok kültürlü eğitim farklı bir konu alanı olarak öğretilmelidir: Çok kültürlü eğitim, eğitim programı içerisine yerleştirilmelidir.
- Çok kültürlü eğitim, sadece eğitim programının bir parçası olarak kabul edilir: Çok kültürlülük, toplumun her alanında sürekli gözlenen bir olgudur ve toplumun zenginliğidir.
- Çok kültürlülük bölücülüktür: Bu fikrin sahipleri, diğer grupların, egemen toplum tarafından asimile edilmesini savunurlar.
- Tek kültüre sahip olan toplumlarda, diğer kültürleri araştırmaya gerek yoktur: Toplumlar gün geçtikçe göçlerle veya diğer yollarla çeşitlenmekte, kültürel farklılıklar artmaktadır.
- Çok kültürlü eğitim, çocuğun eğitiminin ileriki yıllarında ele alınmalıdır: Çocuklar erken yaşlarda her şeyi daha çabuk öğrenebilmektedirler. Bu nedenle çok kültürlü eğitim erken yaşlarda başlamalıdır.
- Çok kültürlü eğitim uygulamaları eğitimde ortak paydaları ortadan kaldırmaktadır: Çok kültürlü eğitim, toplumun daha hoşgörülü olmasına, adaletli olmasına ve bütünü parçalardan daha zengin olduğunun fark edilmesine yardımcı olur.
- Tarihsel doğrular çok kültürlü eğitimden olumsuz yönde etkilenmektedir: Eğer çocuklara küçük yaşlardan itibaren sorgulama yeteneği kazandırılırsa, tarihsel doğruları kendileri değerlendirebileceklerdir.
- İnsanlar kendi kimliğini bir kültürle özdeşleştirmektedir: Çocuklar ve aileler farklı etnik yapıya sahip olabilirler. Örneğin anne Ekvadorlu bir Hıristiyan, baba Pakistanlı bir Müslüman ve çocuk da Amerika'da doğduğu için Amerikalı olabilir. Bu türden çocuklar tek tip bir kültüre ait değildirlir.
- Çok kültürlü eğitimle ilgili yeterince kaynak yoktur: Son yıllarda kültürel farklılıklarla ilgili birçok kaynak ortaya konulmuştur.

Sosyal bir nitelik taşıyan çok kültürlü eğitim olgusuna karşı olmamız bizi, çok kültürlü eğitimin getirdiği bakış açılarını doğru olarak anlamamız gerektiği öncülünden uzaklaştırmamalıdır. Bu nedenle, çok kültürlü eğitimi öğrenme ortamlarına aktarmaya istekli olup olmadığımızı tartışmadan önce, çok kültürlü eğitim hakkında yeterli bilgi ve anlayış sahibi olup olmadığımızı sorgulamamızın daha anlamlı olacağı düşünülmektedir.

7. TÜRKİYE VE ÇOK KÜLTÜRLÜ EĞİTİM

Eğitimin önemli hedeflerinden birisi de öğrencilerin düşüncülerinin küreselleşmesini sağlamaktır. Bu nedenle, öğretmenler, öğrencilerinin küresel problemleri çözmelerine ve derin bir anlayış kazanmalarına yardımcı olmalıdırlar (Banks, 2004). Örneğin Spyrou (2002) tarafından yapılan bir çalışmada, Güney Kıbrıslı öğrencilerin, Türkleri düşman olarak gördükleri; Türklerin işgalci, istilacı ve barbar olduklarını, tüm kötülüklerden Türklerin sorumlu olduğunu düşündükleri bulgulanmıştır. Araştırmacı, bu imajın oluşmasında öğrencilerin içinde yaşadıkları kültürün etkili olduğunu; öğretmenlerin, milliyetçilik öğelerini fazlasıyla vurguladıklarını ve "kötü Türk" imajının oluşmasında öğretmenlerin etkili olduklarını belirtmektedir. Araştırmacı ayrıca, öğrencilerin ırkçılık anlayışının okulda derinleştiğini ve bunun da öğrencileri düşmanlığa ittiğini vurgulamaktadır. Görüldüğü üzere öğrencileri bağınaz bir milliyetçilik anlayışıyla yetiştirmek onların farklı kültürleri düşman olarak görmelerine ve ilerleyen yıllarda toplumlar arasında istenilmeyen çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.

Çok kültürlü eğitim yaklaşımı, Türkiye'nin de küreselleşme sürecinde, yerel, ulusal, uluslar üstü birlik ve uluslar arası boyutlarda, etkileşimli bir diyalog içine girmesini ve bütün katılımcıların yararına kültürlerarası bir sentezin oluşmasını sağlayacaktır. Türkiye, Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde Anadolu'da yaşayan değişik grupların, dil, kültür ve dini özelliklerini eğitim alanında göz önünde bulundurmada durumunda kalmaktadır. Türkiye'ye gelen ve ileride gelecek olan

yabancılardan dolayı da Türkiye, eğitim alanında yeni kavramlar, projeler, programlar, okul organizasyon tipleri, öğretmen yetiştirme modelleri, eğitim ve öğretim materyalleri geliştirme konularında, ihtiyaçlara yanıt verecek politikalar geliştirmek durumunda kalacaktır (Coşkun, 2006).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda dünyamız, ekonomik, siyasi ve kültürel alanda hızla küreselleşmektedir. Bu nedenle bu gelişmelere duyarsız kalmamızın ve kendi değerlerimizi korumak adına sınırlarımız içerisine kapanmamızın pek akılcı bir yaklaşım olmayacağı düşünülmektedir. Diğer ülkelerde olan değişme ve gelişmelerin ülkemize yansımaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Örneğin, Tokyo borsasındaki düşüş anında ülkemize de yansımaktadır veya Amerika'nın yaptığı herhangi bir siyasi çıkış tüm dünyadaki siyasi dengeleri etkilemektedir. O halde eğitimde de küreselleşmenin yansımalarını görmezden gelmek düşünülemez. Ancak, küreselleşen dünyaya uyum sağlayabilecek bireyler yetiştirirken özellikle, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının, ulusallaşmada, temel eğitim kademeleri olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Öte yandan, ülkemizde çok kültürlü eğitim kavramının yanlış anlaşıldığı gözlenmektedir. Çok kültürlü eğitim uygulamalarıyla ülkemizin bölünebileceği, bu nedenle bu türden uygulamalara yer vermenin üniter devlet yapısını bozabileceği öne sürülmektedir. Bu türden kaygılar dengeleri tam olarak oturmamış ülkelerde geçerli olabilir. Ancak, siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal dengeleri oturmuş olan ülkemizin, çok kültürlü eğitim uygulamalarıyla bölünebileceğini düşünmek, ülkemizin kuruluşundan bu yana oluşturduğu güçlü yapıyı görmezden gelmek anlamına gelecektir. Kaldı ki, yapılan araştırmalar (Bkz., Bekerman, 2004) çok kültürlü eğitim uygulamalarının İsrail gibi kozmopolit ülkelerde dahi olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Ülkemizde yaşayan kültürler, “ebru” sanatında olduğu gibi, birbiriyle kaynaşmış ve “kitre” ile birbirine bağlanmıştır. Ancak her renk ve desen de “ebru”da olduğu gibi kendi özgün yapısını korumaktadır. Bu nedenle öğretim programlarımızda çok kültürlü eğitim uygulamalarına yer vermenin ülkemizin var olan güçlü yapısına artı değer katacağı söylenebilir. Bunu yapmak için de farklı etnik yapıların, dinlerin ve kültürlerin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma potasında birleştirilerek, karşılıklı hoşgörü ve empati geliştirme üzerine temellendirilmesinin anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Bütün bunların yanında acaba eğitim sistemimiz çok kültürlü eğitimle hangi oranda ilişkilendirilebilmektedir? Bu sorunun yanıtını bulmak amacıyla 2005-2006 öğretim yılında uygulamaya konulan ve yapılandırmacı anlayışa uygun olarak hazırlandığı belirtilen (MEB, 2005) İlköğretim 1-5 öğretim programlarının kazanımlarının, çok kültürlü eğitimle ilgileri doğrultusunda analiz edilmesinin, çok kültürlü eğitimle ilgili anlayışımıza genel anlamda da olsa ışık tutacağı düşünülmektedir. Çünkü bu programlar ülkemiz eğitim sisteminin son yıllarda yaşadığı en kapsamlı değişimleri içermektedir. Bu nedenle bu programların çağın gereği olan çok kültürlü eğitim yaklaşımını yansıtması beklenmektedir. Bu makalenin yazarı tarafından yapılan analiz sonucunda sözü edilen öğretim programlarından, Hayat Bilgisi dersinde toplam 292 kazanımın 26'sı (%8.9) çok kültürlü eğitimle ilişkilendirilebilmiştir. Örnek: 1. Farklı ülkelerdeki çocukların beslenme, giyim ve oyun tarzlarındaki değişiklikleri araştırır. 2. Başkalarının duyarlılıklarına saygı göstererek kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade eder. Sosyal Bilgiler dersinde toplam 93 kazanımın 16'sı (%17.2) çok kültürlü eğitimle ilişkilendirilebilmiştir. Örnek: 1. Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar. 2. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar. Türkçe dersinde toplam 1008 kazanımın 24'ü (%2.3) çok kültürlü eğitimle ilişkilendirilebilmiştir Örnek: 1. Çevresindeki sosyal olayları anlamlandırır ve yorumlar. 2. Görgü kurallarına ve değerlere uygun konuşur. Fen ve Teknoloji dersinde toplam 374 ve Matematik dersinde toplam 421 kazanım arasından ise çok kültürlü eğitimle ilişkisi kurulabilecek herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır. Analiz sonuçlarına göre mevcut ilköğretim programlarında çok kültürlü eğitime yeterince yer verilmediği söylenebilir. Bu nedenle programların değerlendirme ve düzeltme aşamasında bu durumun göz önünde bulundurulması ve programlarda çok kültürlü eğitime daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği, programlar hakkında karar verici konumunda olanlara öneri olarak sunulabilir.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

İçinde yaşadığımız dönemde, ülkeler arasında bulunan sınırların, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler sayesinde ortadan kalktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Farklı kültürlerin bir araya gelmesi ve kültürler arası diyalogun geliştirilmesi bu dönemde tüm ülkeler için bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu nedenle, gelecek yüzyılda uluslar arası alanlarda söz sahibi olabilecek etkili ve verimli bireylerin yetiştirilebilmesi, ülkemiz için eğitimde yeni bir paradigma olan çok kültürlü eğitimin, öğrenme ortamlarına yansıtılmasıyla olanaklı olacaktır. Kuşkusuz eğitim alanında yapılacak olan yenileşme çabaları, her ülkede olduğu gibi, ülkemizde de birtakım sancuları beraberinde getirecektir. Ancak, biz, farklılıklarımızı ayrılıklarımız olarak değil, çatışmalara karşı toplumsal olarak oluşturduğumuz direnç noktalarımız olarak görürsek, bu sancular, ebrunun renklerinin daha da canlanmasını sağlayacaktır.

Üniversitelerde, eğitim bilimleri ile ilgili bölümlerde çok kültürlü eğitim konularının bir ders olarak okutulmasının, bu anlayışın ülke geneline yayılmasında etkili olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, öğrencilere konuyla ilgili deneyimler yaşatılmasının, konunun öğrenciler tarafından içselleştirilmesini sağlayacağı söylenebilir.

Çok kültürlü eğitim etkinliklerine okul öncesi dönemden başlayarak tüm eğitim kademlerinde yer verilmesinin, bireylerin bütünsel anlamda gelişimlerine destek sağlayabileceğini de anımsatmak gerekmektedir. Bu nedenle mevcut öğretim programlarında kültürler arası etkileşimle ilgili ayrı temalar düzenlemek yerine, programların geneline yansıyan bir anlayışın oluşturulmasının daha anlamlı olacağı düşünülmektedir. Bunların yanında, eğitimle ilgili tüm paydaşların katılabileceği çok kültürlü eğitim etkinliklerine okullarda yer verilmesinin de okul atmosferini olumlu yönde etkileyebileceği söylenebilir.

Özetle, öğretmenler çok kültürlü öğrenme ortamları düzenlerken, farklı bireylerin gelişimlerine destek olmalıdırlar. Bunu yaparken de özellikle işbirlikli öğrenme yöntemlerini kullanmaları, grupları heterojen yapılarda oluşturmaları, grup üyelerinin ortak amaçlar etrafında çalışmalarını desteklemeleri gerekmektedir. Sözü edilen etkinliklerin yaşama geçirilmesinin, öğrenme ortamlarına sağlayacağı yararların yanında, son yıllarda toplumumuzda yaşadığımız kültürel farklılıklara karşı başvurulan şiddet olaylarının çözümü yolunda da bir seçenek olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abbas, T. (2002). The home and the school in the educational achievements of South Asians. *Race Ethnicity and Education*, 5(3), 291-316. 03 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Agada, J. (1998). Multicultural education and the emerging paradigm: An essay in cultural epistemology. *The Urban Review*, 30(1), 77-95. 20 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Aldridge, J., Calhoun, C., & Aman, R. (2000). 15 misconceptions about multicultural education. *Focus on Elementary*, 12(3). 15 Ekim 2006 tarihinde <http://www.acei.org/misconceptions.htm> adresinden alınmıştır.
- APA (2002). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. 07 Ekim 2006 tarihinde <http://www.apa.org/pi/multiculturalguidelines/homepage.html> adresinden alınmıştır.
- Arievitch, I.M., & Stetsenko, A. (2000). The quality of cultural tools and cognitive development: Gal'perin's perspective and its implications. *Human Development*, 43(2), 69-93. 10 Aralık 2004 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Aydın, H. (2006). Eleştirel aklın ışığında postmodernizm, temel dayanakları ve eğitim felsefesi. *Eğitimde Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(1). 15 Aralık 2006 tarihinde http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/hasan_aydin_postmodernizm_egitim_felsefesi.pdf adresinden alınmıştır.
- Banks, J.A., Cookson, P., Gay, G., Hawley, W.D., Irvine, J.J., Nieto, S., et al. (2001). Diversity within unity: Essential principles for teaching and learning in a multicultural society. 27 Aralık 2006 tarihinde <http://www.educ.washington.edu/coetestwebsite/pdf/DiversityUnity.pdf> adresinden alınmıştır.
- Banks, J.A. (2004). Teaching for social justice, diversity, and citizenship in a global world. *The Educational Forum*, (68), 289-298. 07 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Bekerman, Z. (2004). Potential and limitations of multicultural education in conflict-ridden areas: Bilingual Palestinian-Jewish schools in Israel. *Teachers College Record*, 106(3), 574-610. 29 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.

- Bennett, C. (2001). Genres of research in multicultural education. *Review of Educational Research*, 71(2), 171-217. 07 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Bohn, A.P., & Sleeter, C.E. (2000). Multicultural education and the standards movement: A report from the field. *Phi Delta Kappan*, 82(2), 156-161. 25 Ekim 2006 tarihinde ProQuest veritabanından alınmıştır.
- Bryan, S.L., & Sprague, M.M. (1997). The effect of overseas internships on early teaching experiences. *The Clearing House*, 70(4), 199-201. 07 Ekim 2006 tarihinde ProQuest veritabanından alınmıştır.
- Coşkun, H. (2006). Türkiye’de kültürlerarası eğitim. M. Hesapçioğlu & A. Durmuş (Eds.), *Türkiye’de eğitim bilimleri: Bir bilanço denemesi*, (s.276-296). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çakır, M. (2003). Almanya’daki çok kültürlü ortamlarda Türkçenin anadili olarak kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002-2003, 39-58.
- Diaz, C.F. (1994). Dimensions of multicultural education: Implications for higher education. *Phi Kappa Phi Journal*, 74(1), 9-13. 21 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Dunn, R. (1997). The goals and track record of multicultural education. *Educational Leadership*, 74-77. 21 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Duverger, M. (2004). *Siyaset sosyolojisi*. (Ş. Tekeli, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Erden, M., & Akman, Y. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ERIC (1991). Communicating with culturally diverse parents of exceptional children. 19 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan.
- Fer, S., & Cırık, İ. (2007). *Yapılandırmacı öğrenme: Kuramdan uygulamaya*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Gay, G. (1994). A synthesis of scholarship in multicultural education. 13 Kasım 2006 tarihinde <http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/leadrsph/le0gay.htm> adresinden alınmıştır.
- Güven, E. D. (2005). Eğitim üzerine yinelenen eleştiriler, alternatif öneriler. *Pivolka* 4(17), 6-8. 10 Kasım 2006 tarihinde <http://www.elyadal.org/pivolka/17/egitim.htm> adresinden alınmıştır.
- Güven, İ. (2001). Öğretmen yetiştirmenin uluslararası boyutu. *Milli Eğitim Dergisi*, 150. 10 Kasım 2006 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/150/guven.htm> adresinden alınmıştır.
- Hasson, D. J. (2006). Bilingual language use in Hispanic young adults: Did elementary bilingual programs help? *Bilingual Research Journal*, 30(1), 45-64. 10 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Herring, R.D., & White, L.M. (1995). School counselors, teachers, and the culturally compatible classroom: Partnerships in multicultural education. *Journal of Humanistic Education and Development*, 34(2), 52-65. 28 Kasım 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Herron, K., Green, J., Russell, F.A., & Southard, M. (1995). Evaluation of multicultural education in schools from the teachers’ perspective. *Annual Meeting of the American Educational Research Association*. ERIC Digest ED 384635.
- Jonassen, D.H., Howland, J.L., Moore, J.L., & Marra, R.M. (2003). *Learning to solve problems with technology: A constructivist perspective*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Jonassen, D.H., & Rohrer-Murphy, L. (1999). Activity theory as a framework for designing constructivist learning environments. *Educational Technology, Research and Development*, 47(1), 61-79. 01 Ekim 2004 tarihinde ProQuest veritabanından alınmıştır.
- Kaltsounis, T. (1997). Multicultural education and citizenship education at a crossroads: Searching for common ground. *Social Studies*, 88(1), 18-23. 15 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Kodish, B.I. (2003). What we do with language-what it does with us. *ETC: A review of general semantics*, 60(1), 383-384. 06 Ocak 2008 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Leary, K. L., & Borsato, G. (2005). Hispanic high schoolers and mathematics: Follow-up of students who had participated in two-way bilingual elementary programs. *Bilingual Research Journal*, 29(3), 641-729. 29 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Lee, K. S., & Carrasquillo, A. (2006). Korean college students in United States: Perceptions of professors and students. *College Student Journal*, 40(2), 442-456. 17 Ekim 2006 tarihinde ProQuest veritabanından alınmıştır.
- Maundeni, T. (2001). The role of social networks in the adjustment of African students to British society: Students’ perceptions. *Race Ethnicity and Education*, 4(3), 253-276. 17 Aralık 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- McCray, C.R., Wright, J.V., & Beachum, F.D. (2004). An analysis of secondary school principals’ perceptions of multicultural education. *Education*, 125(1), 111-131. 22 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- MEB (2005). *İlköğretim 1-5 öğretim programları*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

- Neuharth-Pritchett, S., Reiff, J.C., & Pearson, C.A. (2001). Through the eyes of preservice teachers: Implications for the multicultural . *Journal of Research in Childhood Education*, 15(2), 256-269. 09 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Oğuzkan, F. (1974). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pewawardy, C. (2003). 100 defensive tactics and attributions: Dodging the dialog on cultural diversity. *Multicultural Education*. 09 Ekim 2006 tarihinde http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3935/is_200310/ai_n9322315 adresinden alınmıştır.
- Pickert, S., & Chock, P.P. (1997). The concept of culture in multicultural education: Views of teacher educators in the USA. *Annual Meeting of the American Educational Research Association*. ERIC Digest ED 437394.
- Schultz, D.P., & Schultz, S.E. (2002). *Modern psikoloji tarihi*. (Y. Aslay, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sheets, R.H., & Chew, L. (2000). Preparing Chinese American teacher: Implications for multicultural education. *Annual Meeting of the American Educational Research Association*. ERIC Digest ED 446039.
- Spyrou, S. (2002). Images of “the other”: “the Turk” in Greek Cypriot children’s imaginations. *Race Ethnicity and Education*, 5(3), 255-272. 27 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Sultana, Q. (1994). Evaluation of multicultural education’s understanding and knowledge in freshman level preservice. *Annual Meeting of The Mid-South Educational Research Association*. ERIC Digest ED 1174138131262.
- Swick, K.J., Boutte, G., & Scoy, I. (1994). Multicultural learning through family involvement. *Dimensions*, 22(4), 17-21. 11 Aralık 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Tuttle, H. G. (1995). From productivity to collaboration. *MultiMedia Schools*, 2(2), 31-36. 07 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.
- Türkoğlu, A. (1998). *Karşılaştırmalı eğitim*. Adana: Baki Kitabevi.
- Woodrow, D., & Sham, S. (2001). Chinese pupils and their learning preferences. *Race Ethnicity and Education*, 4(4), 377-394. 17 Ekim 2006 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.

EXTENDED ABSTRACT

In recent years, it has been seen that the multicultural education possesses a great amount in education. It is thought that transition from agricultural society to industrial society and knowledge society afterwards, immigrations and unions established among countries with financial, social goals have increased the value of the term. Societies are in transition from localness towards universality in this period. This transition period has made it an obligation to establish universal principles in education and to accelerate intercultural interaction.

It can be stated that analysis and evaluation of learning and teaching by educators will contribute a great deal to the development of the individual when it is taken into consideration that learning and teaching arise as a result of multicultural interactions. Researches (see., Hasson 2006; Leary and Borsato, 2005; Lee and Carrasquillo, 2006; Woodrow and Sham, 2001) have shown that language and culture are effective on learning. Therefore, the societies containing different cultures need multicultural education curriculum to support the individual development and to provide the multipoint of views.

Since education is an agent of socialization into the dominant paradigm in society, it is contended that the debate on multicultural education is, in essence, a contest between the prevailing and emerging cultural paradigms (Agada, 1998). Multicultural education, in some form, can be traced back to the nineteenth century, but it emerged as a national movement following the civil rights advances of the sixties (Kaltsounis, 1997).

Multicultural education is an idea, an educational reform movement, and a process. As an idea, multicultural education seeks to create equal educational opportunities for all students, including those from different racial, ethnic, and social-class groups. Multicultural education tries to create equal educational opportunities for all students by changing the total school environment so that it will reflect the diverse cultures and groups within society and within the nation’s classrooms (Banks, Cookson, Gay, Hawley, Irvine, Nieto, Schofield, & Stephan, 2001).

Some universities require that students take at least one course on cultural pluralism as a graduation requirement (Diaz, 1994). On the other hand, (see., Bryan and Sprague, 1997; Herron, Green, Russell and Southard, 1995; McCray, Wright and Beachum, 2004; Neuharth-Pritchett, Reiff

and Pearson, 2001; Pickert and Chock, 1997; Sheets and Chew, 2000; Sultana, 1994) when the results of the researches are examined, it is seen that university students', teachers' or managers' sufficiency about multicultural education is not at expected level. Therefore it may be a step in the way of solution to put the multicultural education into practice, particularly during the training of candidate teachers and to support teachers and managers who are on duty with in service education.

It is important to make parents participate during multicultural education. Research supports the idea that children's early childhood experiences are powerful in influencing their cultural understandings. Children develop ideas about racial identity and the attributes of cultural groups other than their own as early as three years of age (Banks, 1993). Also, Abbas (2002), Bekerman (2004) and Maundeni (2001) have emphasized the effects of parents on multicultural education in their researches.

The attitudes of the students about cultural differences are affected positively by the curriculum in the multicultural education. The curriculum is affected by the characteristics of students, teachers and society at the same time. The cooperative learning methods which are used in the learning environment helps to students' sharing goals and gaining equal statement. In addition to these, multicultural materials, vicarious experiences, role playing, and simulations can help students develop more positive racial attitudes and perceptions (Gay, 1994).

Students must develop a deep understanding of the need to take action as citizens of the global community to help solve the world's difficult global problems (Banks, 2004). The results of the researches (see., Spyrou, 2002) show that emphasizing nationalism elements so much and to suggest negative opinions about other societies of teachers caused to develop hostility feelings against different cultures for students.

It is said that our country will be able to into parted by multicultural education, so utilize from multicultural education will be able to destroy the structure of government. However thinking of our country will be able to into parted by multicultural education will mean that disregarding the strong structure of our country since it had been founded. Nevertheless, the researches (see., Bekerman, 2004) show that multicultural education has given positive results even in cosmopolite countries like Israel.

The cultures existing in our country have been combined to each other like in the art of "ebru" and engaged with "kitre". But also each colour and design keeps its original structure as in the "ebru". Certainly in our country as in the each country, reforming efforts which will be done in education will bring some troubles within. But if we understand differences as our resistance points which we have formed against social conflicts, not as our separations, these troubles will provide much more brilliant colours of the "ebru". For this reason it can be stated that giving place to multicultural education in our curriculum will enrich the powerful structure of our country. To do this it is thought that making different kinds of ethnic structures, religious and cultures basing on developing reciprocal tolerance and empathy will be meaningful by the way of being a citizen of Turkish Republic.

It can be said that giving place to multicultural education activities beginning from kindergarten to all education grades may support to individuals' developments by the means of whole. It is thought that instead of designing different themes about intercultural interaction in curriculum, it will be more meaningful to form an understanding which is reflected to the whole of the curriculums. Besides these, giving place to multicultural education activities which each member can take part in schools, may affect school atmosphere in a positive way. Also, multicultural education can be an option on the way of solution to the violence affairs applied against the cultural differences we are living in our society recently.